

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2024-11-20

SBN 2024-12-17

Diarienummer SBF-2023-00596

(LIS diarienummer 1935/88)

Handläggare

Emma Svensson

Telefon: 031-368 15 93

E-post:

emma.h.svensson@stadsbyggnad.goteborg.se

Bildande av naturreservatet Lärjeåns dalgång

Förslag till beslut

I stadsbyggnadsnämnden

1. Besluta om att bilda ett naturreservat av det området som avgränsas i bilaga *Beslutskarta*. Namnet på naturreservatet ska vara Lärjeåns dalgång.
2. Fastställa skötselplanen för naturreservatets långsiktiga skötsel, bilaga *Skötselplanen*. Beslutet fattas med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken.
3. Föreslå stadsmiljönämnden att anta förslag till föreskrifter enligt bilaga *Naturreservatets föreskrifter*.
4. Föreslå kommunfullmäktige att förklara uppdraget att färdigställa naturreservatet i Lärjeåns dalgång, samtidigt som jordbruk och gröna näringar möjliggörs, för fullgjort.

Sammanfattning

Stadsbyggnadsnämnden ska besluta om bildandet av naturreservatet Lärjeåns dalgång.

Under 2023 bearbetade stadsbyggnadsförvaltningen förslaget till beslut för Lärjeån.

Bearbetningen innebar att reservatsgränsen minskades ner till ungefär hälften.

Stadsbyggnadsnämnden beslutade om återremiss, SBN 2024-06-18, som innebar att förvaltningen skulle lägga till skogsområdet i reservatet. Det är området som tidigare har ingått i förslaget till reservatet.

På grund av hur Stadens reglementen är utformade kan stadsbyggnadsnämnden fatta beslut om att inrätta ett naturreservat med reservatets avgränsning och syftet med reservatsbildningen. Stadsmiljönämnden fattar beslut om föreskrifter för naturreservat. Beslutet om att inrätta ett naturreservat och beslutet om föreskrifterna ska ses som en helhet. Beslutshandlingen, reservatets avgränsning och föreskrifterna måste läsas tillsammans.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Drift- och investeringskostnader för att förvalta ett reservat varierar beroende på skötselbehov, vilket är olika för olika naturtyper och ambitionen för både naturvärden och friluftslivet. Vilken skötsel som krävs för att upprätthålla eller utveckla områdets natur- och friluftsvärden står angivet i skötselplanen, vilken fastställs i samband med beslutet om att inrätta naturreservat. Skötselplanen beskriver en långsiktig planering och takten på skötselåtgärder anpassas efter förvaltningarnas resurser och efter den politiskt beslutade

budgeten. Skötsel och åtgärder i naturreservatet utförs enligt en prioritering av planerade åtgärder som finns med i skötselplanen.

Exempel på ökade investeringskostnader vid inrättande av naturreservat Lärjeåns dalgång är kostnader för att tydliggöra entréer och satsning på information om naturreservatet, som uppskattas till 500 000. Exempel på investeringar och reinvestering för Lärjeån, som är planerade oavsett om det blir naturreservatet eller inte är: nya entréskyltar, utbyte av slitna trappor, åtgärder för att säkra Lärjeleden.

Att skydda natur innebär inte enbart kostnader utan är också en satsning då det genererar mervärde både nu och i framtiden. Exempel på vinster är förbättrad folkhälsa när förutsättningar för friluftsliv och vistelse i naturområden ökar. Forskningen visar att tillgång till natur skapar välmående till exempel genom stressreducerande effekter och bidrar till att öka graden av fysisk aktivitet.

Naturen utför också en mängd andra tjänster i form av till exempel reglering och rening av vatten, kolsänka och luftrening, så kallade ekosystemtjänster. Genom att skydda, utveckla, och skapa ekosystem med syfte att bibehålla och stärka ekosystemtjänster hanteras olika utmaningar kring till exempel klimatförändringar. Detta ligger också i linje med mål 15 inom Agenda 2030 om ekosystem och biologiska mångfald. Inom målet anges det vikten av att säkerställa hållbart nyttjande av ekosystemtjänster. Reservatsbildningen blir också att till uppfylla mål 3 Hälsa och välbefinnande.

De ekosystemtjänster som finns inom reservatet kan hjälpa till att uppfylla målet i Stadens budget att *Göteborg ska vara ledande i klimatomställningen*. Ett samhälle med fungerande ekosystem är mer motståndskraftigt mot effekterna med klimatförändringen. Den faktiska summan är svår att uppskatta, men motsvarar betydande belopp på samhällsekonomisk nivå.

Bedömning ur ekologisk dimension

Skyddad natur skapar förbättrade förutsättningar för biologisk mångfald. Detta ger också förutsättningar för att nå målet i Stadens budget att *Göteborg ska ha en hög biologisk mångfald*. Inrättade av ett naturreservat bidrar till att uppfylla målet i Stadens budget att *Göteborg ska byggas ihop till en grön och levande stad utan bostadsbrist*.

Att bilda naturreservat är ett av de viktigaste verktygen för att uppnå Sveriges miljökvalitetsmål. Det är även ett viktigt bidrag i det internationella naturvårdsarbetet genom att Sverige på så sätt bevarar naturmiljöer för att bidra till att konventioner och andra åtaganden om skydd av natur uppnås. Inrättande av naturreservat är det enskilt viktigaste och vanligaste instrumentet för att genomföra det skydd som behövs i Natura 2000-områden.

Bildandet av naturreservatet bidrar till att uppnå målen för naturen och människan i Stadens Miljö- och klimatprogram. Ett av delmålen är att *skydda arters livsmiljöer så att naturvärdena utvecklas*. Delmålet fokuserar till stor del på Göteborgs Stads ansvarsbiotoper och inom reservatet ryms en stor andel av dessa. I och med reservatsbildningen får dessa ansvarsbiotoper ett långsiktigt skydd och ges möjlighet till att utvecklas.

Reservatsbildningen bidrar till att uppnå flera av de nationella miljömålen, särskilt *Myllrande våtmarker, Levande sjöar och vattendrag, ett rikt växt- och djurliv samt ett rikt*

odlingslandskap. Reservatsbildningen bidrar också till att uppnå de globala målet *Ekosystem och biologisk mångfald*. Bildandet av naturreservatet Lärjeåns dalgång går i linje med generationsmålet. Ett viktigt syfte med denna reservatsbildning är att biologisk mångfald och natur- och kulturmiljön ska bevaras, främjas och nyttjas hållbart. Detta är också ett av fokusområdena för generationsmålet.

Reservatsbildningen bidrar till att uppfylla mål 15 att skydda den biologiska mångfalden och naturliga livsmiljöer inom Agenda 2030. I reservatet skyddas livsmiljöer för flera hotade arter.

Bedömning ur social dimension

Genom att bilda ett naturreservat i Lärjeån får området ett långsiktigt skydd och bevaras för kommande generationer. Naturreservatet ger möjlighet till möten mellan människor i olika delar av staden. Att röra sig och utforska reservatet är gratis vilket gör att det är tillgängligt för alla. Att vara ute i naturen har dessutom en stort positiv påverkan på hälsan. Det finns sedan tidigare tillgänglighet i reservatet bestående av anlagda gångvägar med hänvisningsskyltar samt informationsskyltar vid de flesta entréerna.

Barnkonventionen blev svensk lag från och med 2020. Genom att skydda Lärjeån säkerställs att barn får tillgång till tätortsnära naturområden. Bildandet av naturreservat i Lärjeåns dalgång tillgängliggör området i högre utsträckning än idag. Barn och unga får bättre möjligheter att vistas i naturområdet. Möjligheterna att pröva på och utöva friluftaktiviteter av olika slag ökar. Lek i naturområden triggas fantasi och är större utsträckning mer jämställd än lek på iordningställda lekplatser. Ett av målområdena i Stadens program för en jämlik stad är att *skapa hållbara och jämlika livsmiljöer*. Det handlar bland annat om att säkerställa plats för rekreation och samspel för barn och unga genom tillgång till friytor och bra utemiljöer för lek och utevistelse vid bland annat bostäder. Detta bidrar naturreservat till att uppfylla.

I vissa delar av reservatet är marken väldigt kuperad och besökare behöver gå i trappor för att till exempel komma ner till Lärjeån. Detta gör att personer med olika typer av funktionsnedsättning inte kan röra sig i alla delar av reservatet. Detta är svårt att hantera. Det finns andra delar av reservatet som är mer tillgängligt för besökare som till exempel sitter i rullstol eller promenerar med barnvagn. Det är viktigt att det framgår av kartor och informationstavlor var det finns olika hinder såsom trappor och branta backar.

Reservatsbildningen bidrar till att uppfylla målet om hållbara städer och samhällen inom Agenda 2030. Reservatsbildningen bidrar till att säkra och tillgängliggöra grönområden.

Bilagor

- 1 Beslutshandling
- 1a Beslutskarta
- 2 Förslag till naturreservatets forskrifter
- 3 Skötselplan med bilagor
- 4 Samrådsredogörelse
- 5 Sändlista

Ärendet

Stadsbyggnadsnämnden ska besluta om bildandet av ett naturreservat i Lärjeåns dalgång. På grund av hur Stadens reglementen är utformade kan stadsbyggnadsnämnden fatta beslut om att inrätta ett naturreservat, med reservatets avgränsning och syftet med reservatsbildningen. Stadsbyggnadsnämnden fastställer även skötselplanen för naturreservatet.

Stadsmiljönämnden fattar, enligt reglementet, beslut om föreskrifter för naturreservat. Beslutet om att inrätta ett naturreservat och beslutet om reservatets föreskrifter ska ses som en helhet. Beslutshandlingen, reservatets avgränsning och föreskrifterna måste läsa tillsammans.

Beskrivning av ärendet

År 2023 fick Stadsbyggnadsförvaltningen i uppdrag att färdigställa naturreservatet i Lärjeåns dalgång samtidigt som jordbruk och gröna näringar skulle möjliggöras. Synpunkter som inkommer under samrådet skulle beaktas och dialogen med boende och verksamma inom området skulle förbättras. Stadsbyggnadsförvaltningen har beaktat alla de synpunkter som har kommit in men alla synpunkter har inte kunnat tillgodoses. Hur stadsbyggnadsförvaltningens har beaktat de inkomna synpunkterna framgår av samrådsredogörelsen från remissen 2019 (se bilaga 4).

Innan förslaget skickades ut på samråd år 2022, genomförde dåvarande stadsbyggnadskontoret dialogmöten med privata fastighetsägare, jordbruksarrendatorer samt verksamma föreningar och organisationer. Stadsbyggnadsförvaltningen kommer att genomföra informationsträffar när beslutet om naturreservat är taget, med syfte att berätta om vad reservatet innebär för boende och verksamma.

De tidigare förslagen till beslut till ett naturreservat i Lärjeåns dalgång har skickats ut på remiss vid två tillfällen, 2019 och 2022. Stadsbyggnadsförvaltningen har tagit fram samrådsredogörelser från både dessa remisser.

Under 2023 bearbetade stadsbyggnadsförvaltningen förslaget till beslut för Lärjeån. Bearbetningen innebar att reservatsgränsen minskades ner till ungefär hälften samt att indelningen av zoner i reservatet togs bort. Stadsbyggnadsnämnden återremitterade ärendet, SBN 2024-06-18 §436, som innebar att förvaltningen skulle göra följande:

Förslaget återremitteras för att i samverkan med stadsmiljöförvaltningen och exploateringsförvaltningen inkludera följande områden i naturreservatet samt beskriva konsekvenserna av inkluderingen av följande områden:

- De områden som i tidigare förslag ingick i zon 2
- Det kommunägda skogsområdet nordväst om bostadsområdet Torvhög som ansluter till Vättlefjäll (tidigare zon 3).
- Området som ligger mellan Rannebergen och Kroksjövägen, skog och en del våtmarker (tidigare zon 3).

Förvaltningen får i uppdrag att definiera dessa områden och i den definitionen utesluta eventuell jordbruksmark.

Förvaltningen fick även i uppdrag att särskilt belysa nyttan för att uppnå miljö- och klimatprogrammet, driftskostnader för stadsmiljönämnden och exploateringsnämnden samt lantbrukets och friluftslivets möjligheter att utvecklas i Lärjeån.

Konsekvensbeskrivning enligt återremiss

Nedan redovisat gemensamma konsekvenser av inkluderingen för alla tre områden i återremissen:

Inkluderingen säkerställer en långsiktig skötsel av natur- och friluftsvärden jämfört med förvaltning av markreserv. Staden får mer långsiktigt nytta för de kostnader som läggs på åtgärder som genomförs i ett skyddat område, jämför med om det genomförs på mark som är avsatt som markreserv.

Att inkludera dessa områden gör också att reservatsgränsen blir mer naturlig och får en bättre läsbarhet.

Det är positivt att ha med stora delar av Lärjeåns avrinningsområdet i reservatet. Då finns det möjlighet att skapa vattenfördröjande åtgärder och det blir en trygghet att dessa åtgärder kan finnas kvar på lång sikt. Vattenfördröjande åtgärder har positiv inverkan på hela dalgången.

Negativa konsekvenser av inkluderingen är att områdena tas bort från Stadens markreserv och inte längre kan exploateras.

Konsekvenser av att inkludera områden som tidigare ingick i zon 2

Dessa viktiga tätortsnära naturområden får ett långsiktigt skydd och inkluderingen säkerställer en långsiktig skötsel av natur- och friluftsvärden.

Gränsen till naturreservatet blir mer naturlig när områdena kring norra Kortedala och Norra Bergsjön ingår i reservatet. Det blir en bättre helhet och det blir lättare för de som besöker reservatet att förstå gränsen för reservatet. Denna avgränsning kommer troligtvis innebära att det kommer krävas färre reservatsstolpar och därmed hålls kostnaderna nere för utmärkningen av reservatet.

Konsekvenser av att inkludera det kommunägda skogsområdet nordväst om bostadsområdet Torvhög som ansluter till Vättlefjäll (tidigare zon 3) samt Området som ligger mellan Rannebergen och Kroksjövägen, skog och en del våtmarker (tidigare zon 3).

Att inkludera dessa skogsområden i reservatet ger området ett långsiktigt skydd som gynnar både den biologiska mångfalden och friluftslivet. En fördel med att reservatet kopplas ihop med Vättlefjälls naturreservat är att det skapas ett större sammanhängande skogsområde som skyddas mot avverkning.

Dessa skogar består av en variation av barr- och lövträd, sumpskogar, våtmarker och vattendrag. Denna variation av livsmiljöer är viktig för en mängd arter, både vanliga arter och hotade. Hultabäcken rinner genom Barefjäll och bäcken är utpekad som ett särskilt värdefullt vattendrag. Djur- och växtlivet i bäcken gynnas av att den omkringliggande skogen skyddas. Vissa arter, framför allt däggdjur och fåglar, behöver stora obrutna naturområden. Naturreservatet säkerställer ett långsiktigt skydd för dessa områden och arter.

Rödlistade arter i Sverige 2020 är en sammanställning av arters status (utdöenderisk) inom landets gränser. En viktig punkt som lyfts fram i sammanfattningen av Rödlistan 2020 är den låga andelen skyddad natur i Götaland och Svealand. Särskilt andelen skog som är skyddad i Götaland och Svealand är låg, mindre än tre procent. Skydd av naturområden är en viktig faktor för att hjälpa rödlistade arter. Genom att skydda skogsmark vid Lärjeån och Vättlefjäll kan Göteborgs Stad bidra till detta viktiga arbete.

Nyttan för att uppnå miljö- och klimatprogrammet

En indikator för miljömålet om naturen i miljö- och klimatprogrammet säger att arealen skyddad natur i Göteborgs ska vara minst 16 200 hektar år 2023. Vid utgången av 2022 var den totala arealen skyddad natur 14 785 ha. Med Lärjeåns dalgång blir siffran 15 931 hektar. Då återstår det att skydda 269 hektar. Stadsbyggnadsförvaltningen har tidigare bedömt att denna indikator kommer var möjligt att nå även med den tidigare mindre avgränsning för reservatet. Bedömningen byggde på att både Länsstyrelsen och Staden bildar naturreservat. Genom att storleken på naturreservatet Lärjeån ökar så säkerställer Staden att indikatorn kan uppnås utan att behöva förlita sig på att Länsstyrelsen skyddar natur inom Göteborgs kommun.

Driftskostnader för stadsmiljönämnden och exploateringsnämnden

Exploateringsnämnden ansvarar för att arrendera ut de kommunalt ägda betesmarkerna. Exploateringsförvaltningen har inga egna driftskostnader för betesmarkerna. Vid händelse av att ett arrende avslutas och om exploateringsförvaltningen då inte kan hitta en ny arrendator, går förvaltningen av marken över till stadsmiljöförvaltningen.

Det är stadsmiljöförvaltningen som i huvudsak sköter de områden som föreslås ingå i naturreservatet. Det är också stadsmiljöförvaltningen som i huvudsak kommer att förvalta naturreservatet. I stort är det samma skötsel som är tänkt att fortsätta i reservatet. I skötselplanen är planerade åtgärder uppdelade efter en prioritering. Åtgärder som ligger utöver befintlig skötsel, har en lägre prioritet. Dessa kan genomföras när de ekonomiska förutsättningarna tillåter det.

Stadsmiljöförvaltningen lägger medel på att sköta natur- och friluftsvärde i området men det finns inga öronmärkta pengar för just Lärjeån. Stadsmiljöförvaltningens driftbudget ska fördelas och prioriteras för alla viktiga natur- och friluftsområden i Staden.

Den årliga driftskostnaden för naturreservatet uppskattas grovt till 2 455 000 kronor. Då ingår inte driftskostnader för de skogar som tidigare förvaltades av tidigare fastighetskontoret. Engångskostnader för olika typer av åtgärder uppskattas till 759 000 kr. Exempel på engångskostnader är gränsstolpar som inkluderar både inköp av stolpar och kostnader för att sätta ut stolparna i fält. Ytterligare exempel på engångskostnader är naturvårdsåtgärder i vattendragen.

Förvaltaren av reservatet har inga krav på sig utifrån skötselplanen att broar, leder och liknande anläggningar måste repareras skyndsamt. Däremot kan det bli ökade förväntningar från besökare att till exempel broar och leder i ett naturreservat ska vara framkomliga och repareras skyndsamt. Att reparera broar och leder nära vattendrag kräver ofta ansökan om dispens som handläggs av länsstyrelsen. Detta påverkar också hur snabbt anläggningar kan repareras.

I skötselplanen finns det mål att betesdriften ska återupptas i betesmarker som idag växer igen. Betesdriften kommer inte att kunna återupptas i alla betesmarker på en gång utan detta får göras efterhand och anpassas efter det ekonomiska läget för förvaltaren.

Lantbrukets och friluftslivets möjlighet att utvecklas

Genom att inkludera skogsområdena i reservatet bedöms friluftslivets möjligheter att utvecklas som positiva. Skogsområdena som inkluderas är mindre känslig, jämfört med områdena vid närmast Lärjeån som är leriga och skredkänsliga. Det finns möjligheter att på sikt anlägga fler vandringleder och stigar i aktuella skogsområden. Det är också positivt att Vättlefjäll och Lärjeån kopplas samman. Det bli lättare att arbeta med och utveckla friluftslivet som en helhet.

Föreskrifterna och skötselplanen har anpassats för att betet ska kunna fortsätta i reservatet på samma sätt som innan reservatet. Det kan ändå finnas en risk att djurhållare inte vill arrendera betesmark i reservatet på grund av osäkerhet inför restriktioner. Detta kan hanteras genom att kommunicera vad som gäller i reservatet. Bete är en väldigt vanlig skötselmetod i naturreservat. Reservatets föreskrifter har anpassat så att det fortsatt är möjligt att bedriva odlingsverksamhet på vissa utpekade betesmarker inom reservatet.

Naturreservatets skötselplan kan på sikt behöva ändras för att anpassas efter bland annat klimatförändring eller ändrade behov för livsmedelsproduktionen. Om det i framtiden uppstår behov av att ändra markanvändning från bete till odling får förvaltaren av reservatet se över vilka betesmarker som är mest lämpliga för detta.

Stadsbyggnadsförvaltningens bedömning

Stadsbyggnadsförvaltningen bedömer att nyttan av att hela området skyddas som naturreservat överväger nackdelarna av att Staden förlorar markreserver. Att skydda området som naturreservat är positivt både för den biologiska mångfalden och för friluftslivet. Ett viktigt syfte med att skydda natur handlar om att boende och besökare ska få tillgång till natur- och kulturupplevelser, nu och i framtiden.

I vissa delar av reservatet kommer det att vara förbjudet att rida och cykla. Det gäller bland annat på grund av det redan idag är utmanande för förvaltarna att hålla dessa leder i bra skick. I reservatet prioriteras därför dessa leder för gående.

Stadsbyggnadsförvaltningen ser positivt på att människor tar sig ut i naturen och ägnar sig åt friluftaktivitet. Därför har det införts förbud mot cykling och ridning i de områdena som är absolut mest känsliga mot slitage. Det finns andra områden i reservatet där det inte är förbjudet att rida och cykla. I dessa områden finns det också möjlighet att anlägga nya leder och stigar för både ridning och cykling.

De områdena som nu läggs till i reservatet är områden som ingick i förslaget till beslut som skickades ut på remiss under 2022. Det är inga nya områden som tillkommer. Därför bedömer stadsbyggnadsförvaltning att det inte krävs ytterligare en remissrunda. Sakägare och andra berörda har haft möjlighet att yttra sig över områdena vid remissen 2022. De skogsområden som berörs av återremiss ägs av Göteborgs Stad.

Stadsbyggnadsförvaltningen bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat. Föreskrifterna är anpassade till naturreservatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på mark samt växt- och djurliv.

Stadsmiljöförvaltningen finner vid en vägning mellan enskilda och allmänna intressena i enlighet med 7 kap. 25 § miljöbalken att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses. Föreskrifterna är avsedda att begränsa skador på mark och vatten samt djur- och växtlivet. De har även anpassats så den pågående markanvändningen kan fortgå på samma sätt som innan reservatsbildningen.

Henrik Kant

Jenny Adler

Stadsbyggnadsdirektör

Avdelningschef Strategi och taktik